

Az iskolai alapítványok céljai között a tanulók támogatásával és teljesítményük elismerésével, továbbá az oktatás anyagi, és technikai feltételeinek javításával kapcsolatosak a leggyakoribbak. Meglehetősen gyakori cél a pedagógiai programok támogatása is. Ezen belül a tanterv, tananyag és oktatási program kialakítása, speciális tagozat indítása, fogyatékos gyermekek képzése, készségfejlesztő oktatás, számítástechnikai képzés, a nyelvtanulás- és tanítás, továbbá az ének-zene oktatás támogatása szerepel kitűzött alapítványi célként.

Az iskolai alapítványok a szerény induló vagyonnal bíró alapítványok közé tartoznak. A vizsgált iskolai alapítványokat az alapítók összesen alig több mint 5,3 millió forint induló vagyonnal engedték útjukra. Jelen kutatásunk egyik szomorú megállapítása, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei iskolai alapítványok – bár többen is pályáztak – szinte sosem nyertek el semmiféle pályázati támogatást. Leginkább a megfelelő vagyoni eszközök hiányával magyarázható, hogy 13 iskolai alapítvány a cél szerinti érdemi tevékenységhez még hozzá sem fogott. A ténylegesen működő iskolai alapítványok tevékenysége leggyakrabban a tárgyi eszközállomány bővítésével, az elismerések és jutalmazások finanszírozásával volt kapcsolatos. Szembetűnő, hogy leginkább a pedagógiai programok megvalósítása, támogatása maradt el.

Sipos László

Lokális kötődés és tanulmányi célú migráció

A Magyarország északkeleti határai mentén működő felsőoktatási intézmények határon túli magyar hallgatóinak jövőtervei

A rendszerváltás óta folyamatosan magas a szomszédos országokból érkező magyar hallgatók száma a magyarországi felsőoktatásban, és a tapasztalatok szerint kevesen térnek vissza a szülőföldjükre. Részben ezért szorgalmazzák a kisebbségi magyarság elitjei a határon túli magyar nyelvű (felső)oktatás fejlesztését. A témába vágó korábbi kutatások feltérképezték az itt tanuló fiatalok vándorlásának paramétereit, illetve a határon túli magyar közösségek egészének migrációs viselkedését, ám kevesebb tudományos érdeklődés nyilvánult meg az otthon maradók felé. Az elvándorlóknak az otthon maradókkal való, azonos mérőszóval történő összehasonlítására pedig nincs korábbi példa.

A kérdést a kézenfekvő migrációs paradigmát nem elvetve, tágabb kontextusban vizsgáljuk, a társadalmi modernizáció általános jelenségeit magyarázó talán legkoherensebb elméletet, Beck¹ kockázat-társadalom elméletét hívva segítségül. Eszerint, dióhéjban, és csak a számunkra legfontosabb vonatkozásokat kiemelve, csökkent a vertikális társadalmi hierarchia jelentősége (felvonóeffektus), a különbségek inkább horizontálisan, az életmód, miliő, értékrendek mentén jelentkeztek, s a korábbi rituálék, gyakorlatok, bevett szokások, értékek, normák, készen kapott eljárásmodok érvényüket veszítik. Többé nem adottak a cselekvési minták, az egyén minden helyzetben döntéskényszerben van, saját életének alakításáért egyszemélyi felelőssé válik. Azt állítjuk, hogy a vizsgált csoportok jobb megértését segíti, ha nem pusztán kisebbségieknek vagy (potenciális) migránsoknak

¹ Beck, Ulrich (1986) *Die Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt, Suhrkamp.

tekintjük őket, hanem egyszerűen olyan individuumoknak, akik formálói és elszenvedői a társadalmi modernizációnak.

A bemutatott adatok a Regionális Egyetem kutatócsoport munkájának eredményei.² A kutatás e szakaszában négy felsőoktatási intézmény (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Partiumi Keresztény Egyetem) első-éveseit tekintettük alapsokaságnak. A mintába 387 határon túli hallgató került, amely a következőképpen áll össze. Otthon tanulók: erdélyiek: 176 fő, kárpátaljaiak: 143 fő, Magyarországon tanulók: erdélyiek: 16 fő, kárpátaljaiak: 52 fő.

A határon innen tanuló 68 főt (őket mobilaknak nevezzük) hasonlítjuk össze a határ túloldalán működő, magyar nyelvű intézményekben tanulókkal, (akiket a vizsgálat szempontjából *nem mobilaknak* tekintünk).³

Lokális kötődés, individualizáció és migráció

Beck elméletének egyik központi fogalma az individualizáció, a modernizáció szubjektív életrajzi vonása, amelynek egyik aspektusa a kisközösségi és lokális kapcsolatok, valamint kiemelten a családhoz kötődés átértékelődése és az életstílusok pluralizálódása.

Most arra szeretnénk rámutatni, hogy ezek a folyamatok kölcsönhatásban vannak az életútban a tanulmányi célú, majd hosszabb távú migrációra vonatkozó döntés megszületésével.

A hosszabb távú jövőterveket vizsgálva, vagyis a hallgatók hol szeretnének élni tíz év múlva, három csoportot rajzolódott ki: akik egyértelműen elköltöznének szülőföldjükről (menne), akik a szülőföldjükön képzelik el a jövőjüket (maradna), és akik nem adtak egyértelmű választ.⁴ Az 1. táblázatban látható összefüggés megmutatja: a határon túli felsőoktatásnak szerepe van abban, hogy a képzett fiatalok elvándorlását lassítsa.

1. táblázat: A hallgatók legvalószínűbb döntései jövőjüket illetően – kategorizált válaszok a „Hol szeretne élni tíz év múlva?” kérdésre

	Nem mobil	Mobil	Összesen
Maradna	46,7	15,7	41,1
Menne	24,0	51,4	28,9
Nem egyértelmű	29,3	32,9	30,0
N317	70	387	
Összesen	100,0	100,0	100,0

Az összefüggés szignifikanciaszintje 0,000.

A hallgatók számára elérhető szélesebb oktatási kínálat elősegítheti, hogy ne kényszerüljenek rá a tanulási migrációra, amely, mint látjuk, sok esetben az elvándorlás ugródeszkája, valamint így a hallgatók hosszabb időt töltenek a szülőföldjükön, lehetőségük van hasonló gondolkodású emberekkel kapcsolatokat ápolni, netán életre szóló társat is találni.

² A Regionális Egyetem kutatás 2002-ben indult az NKFP támogatásával (26-0060/2002) és 2006-ban zárult le. Az itt bemutatott adatokat a 2003/2004-es tanévben vettük fel. A kutatás vezetője Kozma Tamás.

³ A két régió közötti összehasonlításra itt terjedelmi okokból nem térhetünk ki, csak a tanulmányi célú mobilitás, illetve a hosszabb távú jövőtervek szerinti néhány összefüggést tudunk bemutatni.

⁴ Hogy esetükben nem egyszerű válaszmegtagadókról van szó, hanem valóban meg nem érlelt döntésekről, azt mutatja, hogy ez a kategória kérdésenként hol az egyik, hol a másik csoporttal mutatkozik inkább hasonlóknak.

Az individualizáltság jelének tekintettük a családi kapcsolatok lazulását, amelyet több eszközzel mértünk. Ezek közül most a szülők életmódjának elvetését mutatjuk be, mint a poszttradicionális értékrend és viselkedés indikátorát. (2. táblázat)

2. táblázat: A szülők életmódjának elfogadása a jövőkép összefüggésében (százalék) (Megfelel-e a szülei élete az elképzeléseinek?)

	Maradna	Menne	Nem egyértelmű	Összesen
Igen	54,4	37,8	59,3	51,0
Nem	38,6	56,8	31,9	41,9
Nem tudja	7,0	5,4	8,8	7,1
N	158	111	113	382
	100,0	100,0	100,0	100,0

Az összefüggés szignifikanciaszintje: $p = 0,004$.

A mobilak és nem mobilak közötti összevetés tendenciózus összefüggést mutatott: az előbbieket lényegesen kisebb arányban fogadják el a szülők életmódját. Ha ezt a hosszú távú tervekkel vetjük össze, még erősebb az együttjárás: a kibocsátó család értékrendjének elutasítása valószínűsíti a hosszabb távú migrációt. Ezt tapasztaltuk abban a kérdésben is, hogy előfordul-e a családban a szülők rossz viszonya, netán különélése: a diszharmonikus, kiegyensúlyozatlan légkörű családban élők, illetve az elváltak gyermekei (bár ők nem voltak sokan) szintén hajlamosabbak az elvándorlásra.

A lokális kötődések szempontjait áttekintve vizsgáltuk például a „migrációs burok” (pl. Simonovits 2003, Kocsis 2000) meglétét és hatását. Itt nem elsősorban az erős kötések kapcsán (közvetlen család, barátok), hanem inkább a gyenge kötésekben (az ismerősök körében) tapasztaltunk eltérést. A mobilak ismeretségi köre sokrétűbb, színesebb, többféle tapasztalat szerzésére ad lehetőséget; és néhány jellegzetes kapcsolat szignifikánsan gyakoribb esetükben (illegális kereskedelemmel foglalkozók, külföldi állampolgárok, külföldön dolgozók).

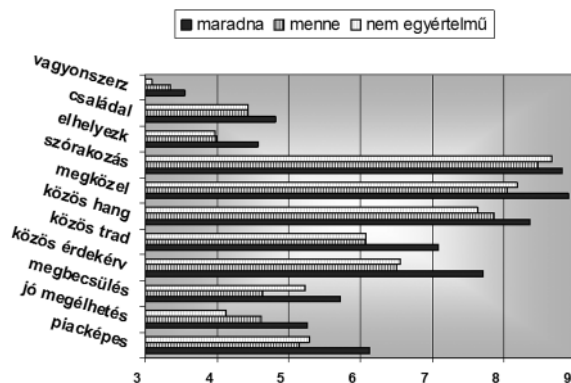
A közösségi beágyazottság egy újabb vetülete, a szűkebb lakóhelyhez való viszony kapcsán is tanulságos eredményekre jutottunk. Ahogy vártuk, a településmérettel arányosan nőtt a mobilak illetve elvándorlást tervezők aránya. A hallgatókat arra kértük, hogy egy tízpontos skálán jelezzék, mennyire értenek egyet a felsorolt állításokkal. Az 1. ábráról a jövőtervek szerinti csoportok válaszainak átlagai olvashatók le.

A (tervezett, vagy megvalósultnak tekinthető) elvándorlás mentén világosan elválnak a lokalitáshoz kapcsolódó attitűdtípusok.⁵ A szülőföldjükön tanulók minden esetben magasra értékelték a közös lakóhelyen élők együttműködése köré tömörülő szempontokat, a mobil hallgatóknál ezek alulértékelése utal a lokális kötődés gyengeségére. Megfigyelhető azonban, hogy az elvándorlást nem tervezők számára minden egyes, a lakóhelyhez fűződő érték, illetve elvárás kisebb vagy nagyobb mértékben, de fontosabbnak bizonyul, mint azoknak, akik gyengébben kötődnek a szülőföldjükhöz.

⁵ A mobil-nem mobil kategóriákban még erősebben érvényesültek ugyanezek a tendenciák, de az ábra jobb áttekinthetősége miatt a menne-maradna kategória a bemutatását választottuk.

1. ábra: A lakóhely egyes jellemzőinek fontossága a jövőtervek összefüggésében (Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal?)

A rövidítések feloldásai: az állítások eredeti, a kérdőívben szereplő formája: *vagyonszerz*- fontos, hogy a térség jó lehetőséget biztosítson a vagyonszerzéshez; *család*- fontos, hogy a térség jó lehetőséget biztosítson a családalapításhoz; *elhelyezk*- fontos, hogy a térség jó lehetőséget biztosítson a fiataloknak az elhelyezkedéshez; *szórakozás*- fontos a lakóhelyén a szórakozási lehetőség; *megközel*- fontos a lakóhely könnyű megközelíthetősége; *közös hang*- fontos a közös hang megtalálása; *közös trad*- fontos, hogy lakóhelyén az ott élőknek közös tradíciók tartsák össze; *közös érdekév*- fontos a lakóhelyén élők közös érdekérvényesítése; *megbecsülés*- lakóhelyén elhelyezkedve nagyobb társadalmi megbecsülésben lenne része, mint nagyvárosban; *jó megélhetés*- a megszerzett diploma jó megélhetést biztosít; *piacképes*- a megszerzett diploma lakóhelyén piacképes.

Az itt bemutatott néhány összefüggés eddig kevés figyelmet kapott tényezőkre is ráirányítja figyelmünket. A migráció természetét vizsgálva igazolható az intencionális modellnek az a feltevése, hogy a külföldi tanulás az esetek jelentős részében a hosszú távú migrációt készíti elő. A korábban elsősorban vizsgált gazdasági vagy etnikai motiváció a migráció hátterében nem bizonyul kizárólagosnak, sőt a visszaszoruló etnikai jelleg helyett előtérbe kerülő gazdasági indíttatás sem tűnik túl dominánsnak a döntés tényezői között. Az eddig kevésbé tárgyalt optimális, személyes biztonságot, meleg, elfogadó klímát nyújtó családi és rokonsági kör, a szűk család életének minősége, és a tágabb közösséghez való viszony, a mélyebb helyi társadalmi beágyazottság legalább az előzőekkel azonos jelentőségű szempontnak bizonyul. A szűkebb közösséghez fűződő normák, értékek elbizonytalanodása kialakítja és fenntartja „a vándorlás kultúráját”, amely túlsúlyba kerülve földcsuszamlás-szerű vándorlási hullámokat, s ezzel a határon túli kisebbségi közösségek jövőjére nézve nagyon kedvezőtlen társadalmi szerkezet-átalakulást indíthat meg.

Keller Magdolna